

УДК 342.7

Кривенчук Марія Євгенівна,
 здобувач кафедри конституційного права
 та порівняльного правознавства
 юридичного факультету
 Ужгородського Національного університету

ЕУТАНАЗІЯ: ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

У статті досліджується неоднозначне і складне явище – еутаназія, аналізується історія поглядів щодо права на життя та ряд нормативних джерел з цього питання, а також практика застосування еутаназії в зарубіжних країнах. Розглядається теза про те, чи може еутаназія вважатися одною з правомочностей права на життя.

Викладена позиція щодо наслідків легалізації еутаназії, а також запропоновано гуманну альтернативу еутаназії. Зокрема, хоспіси та інші форми паліативної медицини.

Ключові слова: право на життя, еутаназія, легалізація, Нідерланди, Стародавній світ, Середньовіччя.

Постановка проблеми. Одним з результатів демократичного розвитку стала можливість проголошення на конституційному рівні держав ідеї вищої цінності людини, її прав і свобод, включаючи і право на життя. Однак протягом історії і в сучасній добі існує цілий ряд факторів, що несуть загрозу праву людини на життя як на внутрішньодержавному, так і на міжнародному рівнях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти права людини на життя досліджувалися у працях М. Вітрука, О. Горової, А. Дайсі, В. Кравченка, А. Колодія, Х. Крамера, С. Крега, М. Малєїної, П. Михайлова, А. Олійника, Р. Пруссара, П. Рабіновича, В. Скобелкіна, А. Соловйова, І. Сабо, Ю. Тодики, Д. Харіссона та ін. Питання еутаназії були висвітлені в роботах Н.Н. Бакуліна, О.В. Капінус, Е.К. Фомічева та ін.

Постановка завдання. Метою цього дослідження є здійснення історичного і правового аналізу ідеї еутаназії в контексті гарантованого нормативними актами права на життя.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відповідно до статті 3 Загальної декларації прав людини, кожна людина має право на життя, на свободу і на особисту недоторканність, [12]. У статті 27 Конституції України також зазначено, що ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Обов'язок держави – захищати життя людини [3].

Україна ратифікувала ряд міжнародних документів, які визнають право людини на життя як найвищу цінність. Норми, спрямовані на охорону життя, містяться не лише в Основному Законі України, а і в інших законодавчих актах. Відповідно до ст. 281 Цивільного кодексу України, фізична особа не може бути позбавлена життя. Забороняється задоволення прохання фізичної особи про припинення її життя [8]. Згідно зі ст. 52 Основ законодавства України про охорону здоров'я медичним працівникам забороняється здійснення еутаназії – навмисного прискорення смерті або умертвіння невиліковно хворого з метою припинення його страждань [6].

Право на життя є фундаментальним, природним, невід'ємним та невідчужуваним. У випадку смерті людини всі інші права втрачають свій сенс і значення. Гарантування права людини на життя обумовлює обов'язок держави захищати його від будь-яких протиправних посягань. Якщо людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю, то держава не є уповноважена здійснювати еутаназію. Еутаназія не може розглядатися як одна з правомочностей права на життя. Це лише фактична можливість розпорядження власним життям, а не суб'єктивне право на самогубство, що зобов'язує державу його асистувати.

Ставлення до умисного прискорення смерті хворого (навіть з метою припинення його страждань) ніколи не було однозначним.

У Стародавньому світі напрямок політики, права, наукової думки, літературно-мистецького пошуку визначала релігія. Природне та невід'ємне право на життя нею не визнавалося та ігнорувалося. Цінність людини визначали лише у зв'язку з силою чи майном яким вона володіла, чи статусом, яким наділяло її суспільство [7, с. 56]. Існував звичай позбавляти життя слабких, калік, хворих і літніх людей, які були не потрібні. У Стародавній Греції немовлят з травмами і дефектами залишали на пагорбах вмирати. Також заохочувалося самогубство людей, які досягли 60 років. Платон у своїй праці «Держава» писав, що медицина покликана дбати лише про здорових тілом і душею; не слід перешкоджати смерті фізично слабких. Проти еутаназії, виступав Гіппократ. У своїй «Клятві», він казав: «...Я не дам нікому смертельного засобу і не покажу шляху до здійснення подібного задуму» [2].

Згодом християнство, а потім і доктрина про права людини висунули фундаментальну тезу про повагу до життя людини, як головної цінності [7, с. 56]. Саме у Середньовіччі, де християнство формувало свідомість людей та культуру, була побудована система загальнолюдських, моральних цінностей, які ґрунтуються на пошані до Бога Творця та Його сотворіння – людини, життя якої є дар Божий. Відомий теолог і святий Фома Аквінський зазначав: «...Перехід з цього життя на краще залежить не від волі людського свавілля, а від волі Божої. І не дозволено людині вбивати себе». Св. Аврелій Августин говорив про безсмертя людської душі та Суд Божий. Він засуджував акт самогубства. Заповідь «Не вбий» поширюється і на акти суїциду [2].

Ідея еутаназії, крім Стародавнього світу, активно поширювалася до початку Другої світової війни в ряді європейських країн, у Сполучених Штатах Америки. Відомою була євгенічна програма німецьких націонал-соціалістів «Акція Тіргартенштрассе 4», яка полягала в стерилізації та фізичному знищенні людей з психічними розладами, розумово відсталих, з спадковими захворюваннями. Згодом до цього переліку, були включені непрацездатні особи (інваліди, а також, ті що хворіли понад 5 років). Спочатку знищувалися тільки діти до трьох років, потім усі вікові групи [1].

Примусова еутаназія та інші злочини були засуджені на Нюрнберзькому процесі, який проходив з 9 грудня 1946 по 20 серпня 1947 року.

Першими у сфері легалізації активної еутаназії після націонал-соціалістичної Німеччини стали Нідерланди. У 1973 році голландський суд засудив лікаря, який вбив свою матір, до тижня тюремного ув'язнення. Цей випадок став прецедентом для визнання Верховним судом країни в 1984 році добровільної еутаназії прийнятною [5]. Восени 2000 року у Нідерландах був прийнятий закон про легалізацію еутаназії, який досить легко пройшов у нижній палаті парламенту [4].

Вже у 1991 році оприлюднені дані першого офіційного урядового вивчення практики еутаназії в Нідерландах (т. зв. Remmelink звіт). Там вказано, що у 1990 році в цій

країні померли з допомогою еутаназії 8681 особа. З них 400 смертей через забезпечення лікарями пацієнтів засобами для самогубства, 2300 осіб вбито лікарями за заявою самих пацієнтів, 1040 випадків вбивств лікарями пацієнтів без їх відома і згоди, 4941 смертей через застосування лікарями смертельної дози морфіну без згоди пацієнта [9].

Один з дослідників еутаназії у Голландії доктор Херберт Хендін зауважив, що те, до чого вдавались лише у виключних випадках, перетворилося у звичний підхід до невиліковних захворювань. В Голландії перейшли від еутаназії для невиліковно хворих до еутаназії для хронічно хворих, від еутаназії при фізичних захворюваннях до еутаназії при психічних розладах, від добровільної – до примусової. Як приклад, доктор Херберт Хендін розповідав історію про лікаря, що виправданий за вбивство монахині шляхом еутаназії. Вона просила не застосовувати до неї еутаназію через її релігійні переконання, однак лікар вважав, що вона занадто багато страждає [11].

У 1990 році в Австралії у штаті Вікторія були прийняті доповнення до Закону 1988 року з питань призначення особливого агента, який вирішував би доцільність припинення підтримки життя хворого [4].

В Американському штаті Індіана діє так званий прижиттєвий заповіт, в якому пацієнт офіційно підтверджує своє бажання, щоб при визначених умовах йому не підтримували життя штучними засобами. У двох інших регіонах США, згідно з рішеннями апеляційних судів Другого Округу (Нью-Йорк) і Дев'ятого Округу (Каліфорнія, Орегон), лікар може призначати пацієнтові, але самостійно не давати препарати, що викликають смерть [4].

У 2009 році еутаназію легалізували в Люксембурзі. У лютому 2014 року у Бельгії прийнятий закон який дозволяє еутаназію неповнолітнім. Ця країна стала другою в світі після Нідерландів, в якій легалізували дитячу еутаназію. Раніше еутаназія для неповнолітніх активно застосовувалася в націонал-соціалістичній Німеччині. У Нідерландах прийнятий у 2002 році закон дозволяє застосовувати еутаназію дітям старше 12 років [10].

Що стосується препаратів, які найбільш поширено використовуються при еутаназії, то до них відносяться групи барбітурових снодійних, які в летальній дозі (2-10 г) викликають грубе гальмування мозкових функцій, а потім параліч дихального центру. В одному із звітів про дію Орегонського закону говориться про випадок, коли вмирання пацієнта затягнулося на 20 хвилин, тоді як в інших пацієнтів летальний кінець спостерігався переважно протягом 5 хвилин. Рвота, яка виникла у іншого пацієнта, призвела до зниження летальної концентрації препарату в крові та продовжила процес помирання на 48 годин.

Висновки. Таким чином, у сучасних умовах розвитку медицини можна і необхідно змінити ставлення до невиліковно хворих, адже вони залишаються членами суспільства та мають рівні права і свободи, і передусім – право на життя. Прискорення смерті людини є порушенням права людини на життя.

Список використаних джерел

1. Акция Тиргартенштрассе 4 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://feldgrau.info/other/5831-aktsiya-tirgartenshtrasse-4>.
2. История эвтаназии [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://euthanasia.at.ua/blog/istorija_ehtanazii/2010-10-06-1.
3. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верхов. Ради України 28 червня 1996 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show>

- / 254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80.
4. Лебеденко Л.В. Евтаназія: вбивство чи шлях до порятунку?/ Л.В. Лебенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/14_ENXXI_2009/Pravo/45897.doc.htm.
  5. Мірошніченко О.А. Евтаназія та право людини на життя у міжнародному та національному праві / О.А. Мірошніченко // Форум права. – 2012. – № 3. – С. 459-464. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2012_3_81.pdf.
  6. Основи законодавства України про охорону здоров'я: закон України від 19 листопада 1992 р. № 2801-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2801-12/print1389941235785310>.
  7. Сэнт-Роз. Ж. Право и жизнь / Ж. Сэнт-Роз // Вестник Московского университета. – 2003. – № 6. – С. 56.
  8. Цивільний кодекс України : за станом на 04 березня 2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15/print1389941235785310>.
  9. Euthanasia Results in the Netherlands – Number of Cases in 1990 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.euthanasia.com/hollchart.html>.
  10. Netherlands legalizes mercy killing // BBC News Service (Europe) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/1736990.stm>.
  11. United States Senate Committee on the Judiciary. Testimony of Mr. Wesley Smith [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.un.org/en/documents/udhr>.
  12. Universal Declaration of Human Rights [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.un.org/en/documents/udhr>.

Кривенчук М. Е. Евтаназия: историко-правовой аспект

В статье исследуется неоднозначное и сложное явление – эвтаназия, анализируется история взглядов на права на жизнь и ряд нормативных источников по этому вопросу, а также практика применения эвтаназии в зарубежных странах. Рассматривается тезис о том, может ли эвтаназия считаться одним из правомочий права на жизнь.

Изложенная позиция последствий легализации эвтаназии, а также предложено гуманную альтернативу эвтаназии. В частности, хосписы и другие формы паллиативной медицины.

Ключевые слова: право на жизнь, эвтаназию, легализация, Нидерланды, Древний мир, Средневековье.

Kryvenchuk M. E. Euthanasia: historical and legal aspects

The article examines the ambiguous and complex phenomenon of euthanasia, analyzes the history of ideas on the right to life and normative acts on the subject, the practice of euthanasia in foreign countries. The article considers the powers of the right to life.

Described position about the effects of legalization of euthanasia and suggests a humane alternative of euthanasia. In particular, hospices and other forms of palliative medicine.

Key words: right to life, euthanasia, legalization, Netherlands, the Ancient time, the Middle Ages.

